

УДК 343.23(477)

М. Дмитрук,кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК У ТЕОРІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ЗАКОНОТВОРЧОСТІ

Гостру дискусію в сучасній кримінально-правовій доктрині викликала піднята знову ідея реформування чинного кримінального й адміністративного законодавства України в напрямі створення інституту кримінального проступку. Ідея кримінального проступку, як вказують учені, справді не є новою. Вказана категорія досліджувалась у контексті «злочинів, що розглядаються товарицькими судами» в 1950–1960 рр., а також у контексті «малозначних злочинів» у 1970–1980 рр., проте не була сприйнята законодавцем.

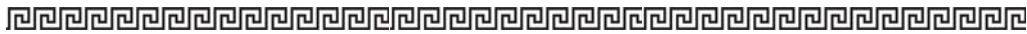
Запровадження цього інституту передбачене Концепцією реформування кримінальної юстиції від 8 квітня 2008 р. № 311/2008 (далі – Концепція) шляхом поділу кримінальних діянь на кримінальні проступки та злочини [1, с. 838]. Із цього питання було створено робочу групу в складі 42 осіб. Такими членами – членами вказаної робочої групи, як В.Я. Тацій, М.І. Хавронюк, В.О. Навроцький, С.В. Ківалов, В.М. Куц, О.А. Банчук, І.Б. Коліушко, було опубліковано низку наукових статей, що висвітлювали ознаки, місце, концептуальну модель інституту кримінального проступку. На жаль, вказану робочу групу було створено на громадських засадах, формат її діяльності залишився невизначеним, а більшість її членів були високопосадовцями правоохоронних органів [2], тому не дивно, що після 3 років її існування відсутній консолідований результат діяльності (у вигляді проекту законодавчого акта). Напевно, більше з політичних мотивів вказану робочу групу було ліквідовано Указом Президента України «Про

ліквідацію деяких допоміжних органів, утворених Президентом України» від 20 лютого 2015 р. № 96/2015 [3].

Запровадження досліджуваного інституту в кримінальне законодавство планувалось упродовж 6 місяців після прийняття Кримінального процесуального кодексу України [4], проте вказаний строк давно минув, а єдиного напрямку в запровадженні цього інституту не вироблено. У зв'язку із цим певний інтерес викликають проекти законів, що подавались до законодавчого органу, з питання запровадження інституту кримінального проступку.

Проблеми реформування законодавства про адміністративні правопорушення та запровадження інституту кримінальних проступків досліджували такі вчені, як В.І. Борисов, Д.О. Балобанова, Н.Л. Березовська, І.П. Голосніченко, О.О. Кашкаров, Ю.Ю. Коломієць, В.М. Куц, Н.А. Мирошніченко, Н.М. Мирошніченко, В.О. Навроцький, О.В. Острогляд, В.О. Туляков, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк та інші. Водночас подані на сьогодні проекти законів щодо запровадження інституту кримінального проступку потребують аналізу на предмет співвідношення їх із завданнями, що передбачені в Концепції.

Метою статті є дослідження системи кримінальних проступків у проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України» від 16 квітня 2014 р. № 4712, а також підходів до визначення діянь, які мають належати до системи кримінальних

проступків. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» від 26 лютого 2012 р. № 10126 подавався групою народних депутатів України в складі В.М. Стретовича, С.П. Головатого, Д.М. Притики, Е.В. Шишкіної [5]. Інший проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків» від 3 березня 2012 р. № 10146 подавався В.Д. Швецем [6].

Вказаний проект було критично оцінено на інтернет-конференції «Щодо проблеми введення в систему законодавства України інституту кримінальних проступків», у зв'язку із чим його аналіз не є актуальним.

Питання запровадження інституту кримінального проступку пропонувалося вирішити також в інших проектах, частково в проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у відповідність з Кримінальним процесуальним кодексом України» від 12 грудня 2012 р. № 0894, а також у проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України» від 16 квітня 2014 р. № 4712 (далі – законопроект № 4712). Розглянемо останній, оскільки саме в ньому запропоновано детально розроблену концепцію запровадження інституту кримінального проступку. У Верховній Раді України було зареєстровано проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України» від 16 квітня 2014 р. № 4712 (далі – законопроект № 4712) [7], у якому запропоновано запровадження інституту кримінальних проступків та інші зміни кримінального законодавства.

Досить ґрунтовний критичний аналіз законопроекту № 4712 було надано такими вченими, як В.Я. Тацій,

В.І. Тютюгін, Ю.В. Гродецький, А.О. Байда, з більшістю зауважень яких можна погодитись, і лише з окремими – ні [8, с. 318–330]. Проаналізувати хоча б основні зміни, запропоновані в законопроекті № 4712, у роботах такого об'єму неможливо, у зв'язку із чим розглянемо лише основні положення цього проекту в контексті запровадження кримінального проступку щодо визначення системи кримінальних проступків, а також способу запровадження інституту кримінального проступку.

Згідно із законопроектом № 4712 Особливу частину Кримінального кодексу України (далі – КК України) пропонувалося поділити на дві книги: «Злочини» та «Кримінальні проступки».

До кримінальних проступків пропонувалося віднести всього 173 статті, які містять 185 простих складів проступків, з яких 91 простий склад проступків, що нині є адміністративними проступками, передбаченими Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) і Митним кодексом України, проте не є управлінськими правопорушеннями, та 100 простих складів проступків, які за чинним КК України є злочинами невеликої тяжкості [9].

Подібну позицію (про що свідчать положення пояснювальної записки до законопроекту № 4712) щодо засад запровадження інституту кримінального проступку у своїх публікаціях займав М.І. Хавронюк. Учений пропонував віднести до системи кримінальних проступків близько 90 простих складів проступків, які передбачені КУпАП і Митним кодексом України та мають бути криміналізовані з установленням за їх вчинення найменш суворих кримінальних покарань, і близько 100 простих складів проступків, які нині є злочинами невеликої тяжкості, передбаченими КК України.

При цьому М.І. Хавронюк як один з основних доказів трансформації такої кількості складів адміністративних правопорушень розглядає те, що чинний КУпАП передбачає можливість засто-

сування за адміністративні правопорушення арешту (у 24 випадках), виправних робіт (у 13 випадках), громадських робіт (у 17 випадках), конфіскації (у 75 випадках), великого розміру штрафу (1,3–5 тис. неоподаткованих мінімумів доходів громадян – у 40 випадках). Загалом до судової юрисдикції сьогодні належать понад 150 складів адміністративних проступків [10, с. 182–186]. Вказане свідчить про те, що законопроект № 4712 було розроблено під «впливом» ідей М.І. Хавронюка.

Вважаємо, що вказаний проект є більш досконалим порівняно з іншими проектами законів, оскільки в ньому проведено систематизацію понять, які використовуються в тексті чинного КК України, та включено їх до додатку № 2, запропоновано правила кримінально-правової кваліфікації та інші позитивні моменти.

Ми не згодні з позицією авторів законопроекту № 4712 щодо визначення його назви, оскільки за змістом цього проекту пропонується суттєве реформування деліктного законодавства, як кримінального, так і адміністративного, проте з назви можна зробити висновок, що законопроектом № 4712 пропонується усунення певних технічних неузгодженостей між положеннями чинного законодавства України та положеннями Кримінального процесуального кодексу України.

В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін, Ю.В. Гродецький та А.О. Байда стверджують: «Поділ суспільно небезпечних діянь на категорії злочинів та кримінальних проступків є досить трудомістким процесом, для якого зовсім недостатньо формального перейменування поняття «злочин» на «кримінальне правопорушення», перенесення менш тяжких злочинів до окремої Книги 2 Особливої частини КК України («Кримінальні проступки») зі встановленням за них відповідних видів покарань» [8, с. 328–330]. Позиція вказаних учених у контексті досліджуваного проекту є обґрунтованою (оскільки в законопроекті № 4712 передбачено зайву криміналізацію),

проте в контексті запровадження інституту кримінального проступку основними завданнями мають бути такі:

а) правильне співвіднесення об'єктивно-суб'єктивних ознак того чи іншого діяння з його назвою (порушення, проступок, злочин);

б) узгодження інституту кримінального проступку з іншими інститутами кримінального законодавства (зокрема, з інститутом класифікації злочинів та іншими);

в) узгодження кримінального законодавства, у тому числі нового інституту кримінального проступку, з адміністративним законодавством та іншими галузями законодавства.

Щодо структури Особливої частини КК України, яка пропонується в законопроекті № 4712, вважаємо, що більш вдалим було б одночасне розміщення злочинів та кримінальних проступків в одних і тих же структурних підрозділах Особливої частини КК України, а не в окремих книгах, що спростило б застосування тексту кримінального закону.

Не згодні ми із системою діянь, які авторами законопроекту № 4712 пропонується віднести до кримінальних проступків. У пояснювальній записці зазначено, що до кримінальних проступків запропоновано віднести адміністративні правопорушення та порушення митних правил, які не є управлінськими. Аналіз складів діянь, які пропонується віднести до кримінальних проступків, свідчить про те, що до вказаних діянь пропонується віднести здебільшого саме управлінські правопорушення, зокрема такі: ст. 477 «Ненадання можливості оприлюднити відповідь щодо інформації, поширеної стосовно суб'єкта виборчого процесу», ст. 478 «Порушення права на користування приміщеннями під час виборчої кампанії», ст. 481 «Ненадання копії виборчого протоколу», ст. 482 «Невиконання рішення виборчої комісії, комісії з референдуму», ст. 492 «Грубе порушення митних правил», ст. 521 «Порушення правил утримання диких тварин у неволі або в напіввільних умовах»,

ст. 559 «Порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху», ст. 552 «Порушення вимог законодавства щодо встановлення і використання спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв», ст. 612 «Прояв неповаги до суду» тощо.

За змістом правовідносин, у яких реалізуються вказані діяння, ці діяння є управлінськими, що, на нашу думку, свідчить про необхідність збереження їх у системі адміністративних або митних правопорушень.

Загалом варто зазначити, що не можна визнати той чи інший проект закону «поганим» або «гарним»; питання полягає в тому, яких цілей намагається досягти законодавець, приймаючи той чи інший закон, у врегулюванні суспільних відносин засобами кримінального права.

Вважаємо законопроект № 4712 надмірно «проєвропейським», оскільки ним пропонується віднести низку адміністративних правопорушень до кримінальних діянь, що може мати зворотний результат у правовому регулюванні в разі його прийняття, а саме недовірливість положень Кримінального кодексу України.

Діяння, які запропоновано віднести до кримінальних проступків, не узгоджуються з підставами криміналізації, а питання дотримання вказаних правових заборон залежить більше від дієвості засобів правового впливу, ніж від виду засобу правового впливу (адміністративного чи кримінального).

Аналіз позицій учених, якими розроблено законопроект № 4712, та науковців, якими висловлено низку критичних зауважень, свідчить про те, що принциповими положеннями щодо запровадження інституту кримінального проступку, з приводу яких у науковому середовищі сформувався протилежні погляди, є такі:

– запровадження інституту кримінального проступку має здійснюватись в окремому законі або в межах КК України;

– запровадження кримінального проступку має здійснюватись шляхом зміни термінології «злочин» на «кримінальне правопорушення» або без такої (в останньому випадку кримінальний проступок буде розглядатись як окреме діяння);

– запровадження інституту кримінального проступку повинне змінювати класифікацію злочинів або не має її змінювати (в останньому випадку кримінальний проступок буде розглядатись як окреме діяння).

Головним принциповим питанням, яке, як свідчить вказана дискусія, не знайшло свого вирішення, є питання про те, з якою метою має бути запроваджено інститут кримінального проступку та які завдання він має вирішувати в разі його запровадження. Авторами законопроекту № 4712 проведена кропітка робота, однак, на нашу думку, запропонована в ньому система кримінальних проступків є криміналізацією, хоча й зовнішньо ніби формальною.

Перспективами подальших розвідок інституту кримінальних проступків є дослідження критеріїв відмежування кримінальних проступків від злочинів та зв'язку й шляхів впливу вказаних критеріїв на систему кримінальних проступків.

Ключові слова: кримінальний проступок, законотворчість, проект закону, теорія, кримінальне правопорушення, види, злочин.

Статтю присвячено аналізу проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України» від 16 квітня 2014 р. № 4712 щодо запровадження інституту кримінального проступку. Проаналізовано систему кримінальних проступків, запровадження яких запропоноване авторами вказаного проекту закону, а також підходи до визначення діянь, які мають бути віднесені до кримінальних проступків.

Стаття посвящена аналізу проекту Закону України «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно реализации положений Уголовного процессуального кодекса Украины» от 16 апреля 2014 г. № 4712 о введении института уголовного проступка. Проанализирована система уголовных проступков, введение которых предложено авторами указанного проекта закона, а также подходы к определению действий, которые должны быть отнесены к уголовным проступкам.

This article analyzes the draft Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine regarding the implementation of the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine" dated April 16, 2014 № 4712 on the introduction of the institute of the criminal offense. Analyzed the system of criminal offenses, the introduction of which prompted the authors of the draft law, as well as approaches to the definition of actions to be referred to a criminal misdemeanor.

Література

1. Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів : Указ Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008 (станом на 1 вересня 2011 р.) // Офіційний вісник України. – 2008. – № 27. – Ст. 838.
2. Про робочу групу з питань реформування законодавства про адміністративні правопорушення та запровадження інституту кримінальних проступків : Розпорядження Президента України від 30 травня 2012 р. № 98/2012-рп [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/98/2012-%D1%80%D0%BF>.
3. Про ліквідацію деяких допоміжних органів, утворених Президентом України : Указ Президента України від 20 лютого 2015 р. № 96/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/96/2015/paran16#n16>.

4. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування кримінальної юстиції України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2008 р. № 1153-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmi.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=243411044.

5. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків : проект Закону України від 26 лютого 2012 р. № 10126 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42706.

6. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків : проект Закону України від 3 березня 2012 р. № 10146 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42733.

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України : проект Закону України від 16 квітня 2014 р. № 4712 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50664.

8. Тацій В.Я. Ще одна спроба «гуманізації» кримінального законодавства України / В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін, Ю.В. Гродецький, А.О. Байда // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 2(2). – С. 312–330.

9. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України» від 16 квітня 2014 р. № 4712 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50664.

10. Хавронюк М.І. Концепцією визначено: адміністративні проступки, кримінальні проступки, злочини. Настав час розмежувати / М.І. Хавронюк // Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 11–12 жовтня 2012 р.) / редкол. : В.Я. Тацій, В.І. Борисов та ін. – Х. : Право, 2012. – С. 182–186.

